

*“...i beneixo Déu que m’ha permès de travessar serenament terres dures i costerudes, de contemplar magnífics paisatges, de viure modestament, senzillament, una vida de treball obstinat i pacient, del qual potser alguna engruna haurà estat profitosa.”*

francesc pujol a eduard toldrà



sardanes per a cobla

cobla de cambra de catalunya

direcció: Jesús ventura

francesc pujol i pons (1878-1945)

*“... però quan una circumstància m’imposa la visió retrospectiva, sento com si vibressin en mi les cordes d’un vell instrument amb una música llunyana i quelcom confusa, que m’encisa i em commou,”*

francesc pujol a eduard toldrà



*Francesc Pujol (primer de la dreta) amb Pau Casals i el President Macià en el Concurs de Cobles al Palau de la Generalitat (1932)*

Francesc Pujol i Pons (Barcelona, 1878-1945) compositor, director i musicòleg. Es formà al Conservatori del Liceu amb J. Font i Buyé i Lluís Millet. Ingressà a l'Orfeó Català el 1897, ocupant els càrrecs de mestre auxiliar i sotsdirector de la massa coral, i posteriorment, en va ser director. El 1908, amb la inauguració del Palau de la Música Catalana, fou nomenat administrador i bibliotecari. Des de 1902 fou mestre de capella auxiliar de l'oratori de Sant Felip Neri, així com de la basílica de la Mercè de Barcelona des de 1906. Del 1916 al 1923 va ser membre actiu de l'Associació d'Amics de la Música i va dirigir l'orquestra d'aquesta associació. Ocupà el càrrec de sots president de la Germanor d'Orfeons de Catalunya, i dirigí ocasionalment diverses formacions catalanes,

com l'Orquestra Pau Casals, l'Orquestra Municipal de Barcelona, la Cobla Barcelona, La Principal de La Bisbal o La Principal de Peralada. Es relacionà amb personalitats emblemàtiques com Blanca Selva, Joaquim Nin-Castellanos, Felip Pedrell, Enric Granados, Higiní Anglès, Wanda Landowska, Juli Garreta, Joan Manén, Joaquim Malats, Richard Strauss, Arthur Rubinstein, Joan Maragall, entre molts altres. Al 1936, participà com a membre de la comissió organitzadora del III Congrés de la Societat Internacional de Musicologia. Dirigí l'Obra del Cançonero Popular de Catalunya, col·laborà amb l'Instituto Español de Musicología, impulsà la Revista Musical Catalana. També fou president de la Secció de Barcelona de la International Society for Contemporary Music.



*Francesc Pujol (al centre superior de la rotllana) ballant sardanes a l'Aplec de Vallvidrera (Barcelona) (1917-18)*

### **Impulsor de la sardana a Barcelona**

Entre 1902 i 1907, amb l'expansió del catalanisme, les sardanes s'escamparen per Catalunya, i juntament amb la voluntat d'alguns intel·lectuals i polítics es van convertir en un símbol nacional i en un referent de civilitat. L'Orfeó Català, amb Francesc Pujol com a fundador, va ser una de les entitats que va contribuir més fortament al foment de la sardana a Barcelona. Pujol evocava les primeres i històriques audicions a la Plaça Reial que «sempre acabaven amb bastonades per venir a destorbar-les elements estranys, que en la celebració de les mateixes hi veien un fi polític». A la vegada, també rememorava la persona que l'ensenyà a ballar i a repartir sardanes «un fervent sardanista que va ser ministre de Finances del Govern d'Espanya». Es referia a Francesc Cambó, un dels polítics

que va ajudar a la propagació i a la simbolització nacionalista de la sardana i, que des de la regidoria de l'Ajuntament de Barcelona va incloure la sardana en les programacions oficials, reforçant el vincle entre catalanisme i sardanisme.

### **Jurat a concursos de composició per a cobla**

Els concursos de composició que es van realitzar durant el primer terç del segle XX van esdevenir un element clau per incentivar l'escriptura per a cobla i establir-ne un determinat cànon. Francesc Pujol va esdevenir jurat en més d'una quinzena de concursos, evidenciant així el prestigi i el reconeixement que gaudia en el món musical. El vocabulari que utilitzava Pujol durant els judicis musicals denota una forta personalitat, lligada al rigor i a unes conviccions fermes d'un determinat

tipus d'escriptura musical. Els judicis contenien adjectius poc moderats com «poca solta», «desastrós» o «arxibunyol» i d'altres més despietats com «pura demència», «absolutament vulgar» o «brutícia d'escriptura». Malgrat les qualificacions negatives, Pujol també va valorar positivament algunes composicions que han acabat destacant en la música per a cobla. De la sardana *La Verge Catalana* de Josep Maria Ruera, opinava que estava «molt ben treballada, molt original i interessant» i de l'obra *Introducció i dansa* de Joaquim Serra que era «molt bonica, sonaria molt bé» però considerava discutible «la presentació del tema de dansa en forma d'exposició de fuga a 4 veus». Ambdues composicions van ser premiades al concurs de composició per a cobla organitzat per Joventut Hotelera de Barcelona (1930) en motiu de l'Exposició Universal.

### **El concert de Cap d'Any al Palau de la Música Catalana**

De la llavor inquieta i pionera de Francesc Pujol en germinà un fruit fonamental pel conreu de la música per a cobla: un concert anual que es celebrà durant les diades de Cap d'Any de 1918 a 1936, en el qual es combinà música coral i música per

a cobla. Impulsat i organitzat per Pujol, el concert suposà un sorprenent camp d'experimentació per aquells compositors disposats a eixamplar les capacitats expressives de la cobla més enllà de la seva natural circumscripció als límits funcionals de la dansa. El programa, interpretat per les cobles de capçalera del país, abraçava sardanes, obres premiades als concursos i noves creacions. De fet, en aquests concerts es van arribar a estrenar més d'una trentena de peces, entre les quals destaquen les gloses del *Ball de Gegants* de Solsona de Josep Sancho Marraco i *Les danses de Vilanova* d'Eduard Toldrà, les sardanes *Isabel* o *Somnis* de Juli Garreta, *La maledicció del Comte Arnau* d'Eduard Toldrà i diverses sardanes i obres de Josep Serra, Joaquim Serra, Enric Casals, Joan Baptista Lambert, Antoni Pérez Moya o Antoni Juncà.

### **Assessor i conseller de compositors i intèrprets**

Francesc Pujol va exercir múltiples tasques d'administració i organització al Palau de la Música, i es va relacionar amb diverses personalitats destacades del moment. A la vegada, va desenvolupar una tasca d'assessorament musical a joves compositors. Eduard Toldrà va ser un d'ells: «Mestre Pujol, la

Maledicció del comte Arnau s'està acabant. Però abans d'acabar-la voldria fer-li una consulta per a aclarir un dubte referent a la instrumentació dels darrers compassos». Al mateix temps, Pujol escoltava i es deixava assessorar artísticament pels intèrprets del moment. L'any 1919, en motiu de la confecció dels programes de Cap d'Any, el tenora Albert Martí relatava que «l'última sardana d'en Toldrà -referint-se a *La Nuvolada*- no acaba de satisfer a ningú. Va tindre una acceptació molt freda. Jo no dubto que de composició està magníficament bé, però no agrada ni mica la part melòdica». Pujol, persona de conviccions fermes, va programar *La Nuvolada*.

### **Assessor artístic de les cobles**

Durant els inicis del segle XX, Pujol va mantenir una estreta relació amb La Principal de Perelada, amb la qual va confiar les estrenes de sardanes i revesses. L'any 1914, va proposar a la cobla una *tournée* per París i Londres juntament amb l'Orfeó Català, i va assessorar en tot moment el projecte artístic de la cobla empordanesa. A París, va coincidir amb Debussy, Ravel i Bruneau, i a Londres amb Richard Strauss que va elogiar la cobla i va examinar la tenora i altres instruments, confessant que «no havia sentit un conjunt tan bell i de tant efecte,

produït per instruments tant aspres i de rares estridències». La veritable tasca d'assessorament artístic la va desenvolupar amb la Cobla Barcelona, dissenyant un projecte artístic de qualitat, forjant la formació i vetllant per la inclusió d'obres rellevants del patrimoni musical català en el repertori de la formació. Per posar alguns exemples, va organitzar els concerts de l'Orfeó Català i la Cobla Barcelona a València i a Sevilla (1930) i els concerts a l'Ateneu de Madrid (1932).

### **Orquestra Nacional Catalana**

Francesc Pujol va ser un dels primers compositors en compondre obres per a dues o tres cobles d'onze instruments. L'any 1916, va estrenar *Esplendorosa*, una de les primeres sardanes instrumentades per a dues cobles d'onze instruments, i pocs anys més tard va escriure *La nina i el moliner*, una sardana per a tres cobles. Ambdós experiments suposaven l'obertura d'un nou camp per a la creació musical des d'una perspectiva cambrística i simfònica. En una entrevista de l'any 1922, Francesc Pujol mostrava la voluntat de fundar l'Orquestra Nacional Catalana, formada per «dos flautis, sis tenores, quatre tiples, quatre cornetins, quatre fiscorns; quatre trombons, un baix de

metall i dos contrabaixos». Pujol considerava que aquesta formació «permetria explaiar més el limitat camp de la sardana i facilitaria la composició de grans poemes». Pel que sembla, aquest projecte no es va dur a terme. No obstant això, l'any 1924, va escriure la primera composició lliure per a tres cobles, *Pirinenques* -breus visions estivals- estrenades al concert de Cap d'any de 1925, i pocs anys després, Eduard Toldrà, esperonat i aconsellat per Francesc Pujol, componia *La maledicció del Comte Arnau*, una impressió lírica per a tres cobles i timpani. La voluntat *pujoliana* es complia. A poc a poc les capacitats expressives de la cobla s'ampliaven, i van començar a aparèixer poemes simfònics, impressions líriques i obres de lliure format influenciades pel classicisme simfònic.

### La tenora metàl·lica

Després de diverses proves amb la Cobla Barcelona, el 24 de març de 1931, Josep Coll i Ligora, tenora de la Cobla Barcelona, estrenava a Sant Quintí de Mediona la tenora metàl·lica amb la sardana *Triomfarem* de Francesc Juanola. Segons Coll, la idea fou suggerida al mestre Francesc Pujol, que opinava igual que el mestre Josep Serra: «el tenor de fusta té un so molt ample i nasal, unes notes

surten fosques i altres clares i quan toca tota la cobla té un so tan fort que sobrepuja de tots els altres instruments i espantia el conjunt». Així doncs, amb l'ajuda de Pujol i Serra, Coll va fer construir una tenora amb la finalitat d'equilibrar els tres registres de l'instrument, cercar una sonoritat més homogènia, clara i brillant, i consegüentment, aconseguir una afinació més estable. Malgrat la polèmica que causà aquest instrument entre sardanistes i músics, durant el Concurs de Cobles que convocà la Generalitat de Catalunya l'any 1932, en el qual hi havia Francesc Pujol com a jurat, Pau Casals va felicitar a Coll per la sonoritat d'aquell instrument. Davant la controvèrsia, Coll opinava que «el perfeccionament d'allò rudimentari no significa destrucció d'allò típic».

### El compositor

Al llarg dels anys, Pujol va conrear diferents gèneres compositius. Inicialment, va mostrar especial predilecció per la música coral (profana i religiosa) i va escriure una gran quantitat de peces per a veus mixtes, veus d'home o veus blanques. També va conrear el gènere de les cançons per a cant i piano, amb més d'una cinquantena de peces originals i d'altres provinents de la música popular.

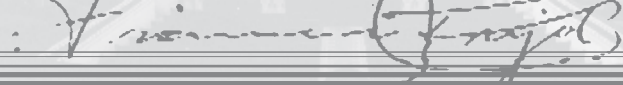
A la vegada, va compondre obres orquestrals i cambrístiques (bàsicament per a corda i piano).

### Música per a cobla

Pujol va cultivar de forma exhaustiva la música per a cobla. Va compondre una quarantena de sardanes per a una, dues i tres cobles, sardanes revesses i sardanes per a cor mixt i cobla. A la vegada, va ser un dels principals impulsors d'eixamplar les capacitats expressives de la cobla més enllà de la forma sardana i va compondre gloses, ballets, marxes i obres simfòniques. L'extravagant flexibilitat de les idees melòdiques i el traç d'originalitat ardent de les sardanes de Pujol va captivar al musicòleg parisenc Henri Collet, que en un article publicat al *Bulletin Français de la Société Internationale de Musique (Septembre-1908)*, definia Pujol com un compositor de talent excepcional, amb sardanes exemplars. Pujol considerava la sardana com un poema apte per a expressar idees objectives i subjectives, sense oblidar la finalitat ballable de la sardana, però supeditant-la, sempre, a la música. De fet, ell mateix afirmava que no veia la necessitat que la música de la sardana hagués d'ésser forçosament engrescadora, incitant a «saltar i brincar esbojarradament». Les seves sardanes i

obres segueixen una estructura força lliure, amb característiques rítmiques variades (combinant la metrificació binària simple i composta i ternària) i amb melodies inspirades i distingides que mai freguen la vulgaritat. A la vegada s'hi observa un excel·lent treball harmònic i contrapuntístic, que evidencia una tècnica sòlida i dominada, amb especial predilecció pels corals de metall, les fugues i els passatges cromàtics. A la vegada, presència una àmplia varietat de timbres i colors ocasionats per un bon ús de la instrumentació. En algunes peces, s'hi observa la inclusió de trets característics de la música popular, de la qual n'era un gran coneixedor i també d'una àmplia varietat de recursos tímbrics dels diferents instruments de la cobla, com el *frullato*, el *tremolo* o les sordines. Podem concloure que l'escriptura *pujoliana* va seguir un fort influx postromàntic i eclèctic, amb cert regust afrancesat i amb especial predilecció en la introducció d'intencions descriptives i valors simfònics dins el gènere de la música per a cobla.

### Albert Fontelles i Ramonet



## sardanes per a cobla

<i>Eugènia</i>	(1905)*	<i>Entremaliada</i>	(1929)
<i>Enjogassada</i>	(1908)	<i>El somni d'un pastoret</i>	(1931)
<i>Estiuença</i>	(1909)	<i>Cançonera</i>	(1931)
<i>Soleiada</i>	(1911)	<i>Cants de Mallorca</i>	(1932)
<i>Xamosa</i>	(1912)	<i>Cant dels joves</i>	(1933)
-Reveassa-Lligada-		<i>Jocs d'infants</i>	(1935)
<i>Humoresca</i>	(1915)	<i>Balla que ballaràs</i>	(1936)
-Reveassa-Lligada-			
<i>Trapassera</i>	(1915)	<i>L'amoreta</i>	(s/d)
<i>Xíroia</i>	(1916)	<i>La ballada dels pastors</i>	(s/d)
<i>Bruixes dansaires</i>	(1916)	<i>Falaguera</i>	(s/d)
<i>Manyaga</i>	(1916)	<i>Fantasiosa</i>	(s/d)
<i>Apassionada</i>	(1918)	<i>Festívola</i>	(s/d)
<i>Pirinenca</i>	(1918)	<i>La flor del llorer</i>	(s/d)
<i>La lluna, la bruna</i>	(1919)	<i>Lluminosa</i>	(s/d)
<i>Dallaires i segadors /Els dallaires</i>	(1920)	<i>Margaridoia capriciosa</i>	(s/d)
<i>Florida</i>	(1920)	<i>Nadala</i>	(s/d)
<i>Jovenívola</i> (10 inst.)	(1920)	<i>Nostàlgia</i>	(s/d)
<i>Cant del sol</i>	(1921)	<i>La nena i la nina</i>	(s/d)
<i>Flor de ginesta</i>	(1921)	<i>Primavera</i>	(s/d)
<i>Graciosa</i>	(1921)	<i>Pseudònima</i>	(s/d)
<i>El mestre</i> (12 inst.)	(1923)	-Reveassa-Lligada-	
<i>Garlaire</i>	(1923)	<i>Sardana sense títol</i>	(s/d)
<i>Riallera</i> (10 inst.)	(1923)	<i>Tardor</i>	(s/d)
<i>Encisera</i>	(1924)	<i>Trista nova</i>	(s/d)

## sardanes per a més d'una cobla

<i>Esplendorosa</i>	(1916)
-2 cobles-	
<i>La nina i el moliner</i>	(1917)
-3 cobles-	
<i>Romani florit</i>	(1932)
-2 cobles-	

## sardanes per a cor mixt i cobla

<i>Sant Jordi triomfant</i>	(1924)
-sardana lliure-	
<i>Vent fresquet de tramuntana</i>	(1933)
-sardana lliure-	

## obres per a cor mixt i cobla

<i>Cant de maig</i> -cor i 3 cobles-	(1920)
<i>Cant d'alegria</i> -cor i 3 cobles-	(1920)
<i>Cantada de cap d'any</i> -cor i 3 cobles-	(1923)
<i>Muntanyes del Canigó</i>	(1930)
<i>La porqueirola</i>	(1934)
<i>Els tres segadors</i>	(1934)
<i>La ploma de perdiu</i>	(1934)
<i>Aquestes muntanyes</i>	(1934)
<i>De cara a l'avenir</i>	(1935)
<i>Les nines de Cerdanya</i>	(s/d)
<i>Els contrabandistes</i>	(s/d)
<i>El cant del poble</i>	(s/d)

## Arranjaments de sardanes per a cobla de pep ventura

<i>Ai quines noies</i>	(1923)
<i>Alça, noia!</i>	(1927)
<i>Sardana del vailet</i>	(1933)

## obres vàries per a cobla

<i>Els fadrins de Sant Boi</i> -Glosa de la cançó popular-	(1921)
<i>Els estudiants de Tolosa</i> -Glosa de la cançó popular-	(1921)**
<i>El maridet</i> -Glosa de la cançó popular-	(1921)
<i>Pirinenques</i> -Breus impressions estivals, per a tres cobles-	(1924)
<i>Serenata lamentable d'un galant desdenyat</i>	(1925)
-Epigrama-	
<i>Ballet popular</i> -Harmonització i instrumentació-	(1937)
<i>Marxes núm. 1 i 2</i>	(s/d)

\* Premi Festa de la Belleza del Centre Català de Palafrugell, (1905)

\*\* Premi II Concurs Musical Eusebi Patxot i Llagostera (1920-1921)



## INTÈRPRETS DE L'ENREGISTRAMENT

	<b>flabiol</b>	<b>tibles</b>	<b>tenores</b>	<b>trompetes</b>	<b>trombó</b>	<b>fiscorns</b>	<b>contrabaix</b>
<b>jocs d'infants</b>	Bernat Castillejo	Adrià Sánchez Xavi Piñol	Josep Antoni Sánchez Jordi Guixé	Jordi Fontanilles Roger Santiago	Francesc Sala	Miquel Castro Jordi Gómez	Francesc Saladrigues
<b>cants de mallorca</b>	Albert Fontelles	Salvador Parés Lluís Coll	Jordi Figaró Ferran Miàs	Berta Gala Carles Raya	Manel Juste	Jordi Estartús Eduard Prats	Agustí Pedrico
<b>entremaliada</b>	Bernat Castillejo	Jordi Feliu Adrià Sánchez	Joan Sala Josep Antoni Sánchez	Roger Santiago Jordi Fontanilles	Francesc Sala	Pep Moliner Miquel Castro	Francesc Saladrigues
<b>garlaire</b>	Albert Fontelles	Oriol Oller Salvador Parés	Àlex Vila Ferran Miàs	Jordi Gil Berta Gala	Manel Juste	Eduard Prats Martí Fontclara	Agustí Pedrico
<b>el mestre</b>	Bernat Castillejo	Adrià Sánchez Jordi Feliu	Jordi Guixé Joan Sala	David Solernou Roger Santiago	Francesc Sala Jordi Gómez	Pep Moliner Miquel Castro	Francesc Saladrigues
<b>graciosa</b>	Albert Fontelles	Oriol Oller Salvador Parés	Ferran Miàs Àlex Vila	Jordi Gil Berta Gala	Manel Juste	Eduard Prats Martí Fontclara	Agustí Pedrico
<b>flor de ginesta</b>	Bernat Castillejo	Xavi Piñol Jordi Feliu	Jordi Guixé Joan Sala	Roger Santiago David Solernou	Jordi Gómez	Miquel Castro Pep Moliner	Francesc Saladrigues
<b>florida</b>	Bernat Castillejo	Jordi Feliu Adrià Sánchez	Joan Sala Josep Antoni Sánchez	David Solernou Jordi Fontanilles	Francesc Sala	Miquel Castro Jordi Gómez	Francesc Saladrigues
<b>la lluna, la bruna</b>	Albert Fontelles	Salvador Parés Lluís Coll	Jordi Figaró Ferran Miàs	Berta Gala Carles Raya	Manel Juste	Martí Fontclara Jordi Estartús	Agustí Pedrico
<b>trapacera</b>	Bernat Castillejo	Xavi Piñol Jordi Feliu	Josep Antoni Sánchez Jordi Guixé	Jordi Fontanilles David Solernou	-----	Pep Moliner Jordi Gómez	Francesc Saladrigues
<b>humoresca</b>	Albert Fontelles	Lluís Coll Oriol Oller	Àlex Vila Jordi Figaró	Carles Raya Jordi Gil	Manel Juste	Martí Fontclara Jordi Estartús	Agustí Pedrico
<b>margaridoia capriciosa</b>	Albert Fontelles	Lluís Coll Oriol Oller	Jordi Figaró Àlex Vila	Carles Raya Jordi Gil	-----	Martí Fontclara Jordi Estartús	Agustí Pedrico